

107

QUINZE TENDÈNCIES PER AL 2015

GENER 2015

Eduard Soler i Lecha*, coordinador de recerca, CIDOB

* Aquesta Nota Internacional és fruit de la reflexió col·lectiva de l'equip d'investigadors de CIDOB. Coordinat i redactat per **Eduard Soler i Lecha**, el text presenta, en forma de quinze tendències, el resultat de les contribucions d'**Anna Ayuso, Jordi Bacaria, Anna Bardole, Moussa Bourekba, Luigi Carafa, Paula de Castro, Carmen Claudín, Anna Estrada, Francesc Fàbregues Marc Gafarot, Francis Ghilès, Oriol Farrès, Yolanda Onghena, Nicolás de Pedro, Elena Sánchez, Héctor Sánchez, Elina Viilup, Santiago Villar y Eckart Woertz**.

Aquest text s'ha tancat el 27 de gener de 2015.

No tenim una bola de vidre. Atrevir-se a imaginar el futur i deixar-ho per escrit és com jugar amb foc. I fer-ho sobre el futur immediat pot resultar, fins i tot, més arriscat que fer-ho a dues dècades vista. Una mirada al passat més recent, per exemple a l'onada de protestes que van sacsejar el món àrab entre desembre del 2010 i març del 2011, ens recorda que una cosa és identificar l'existència de condicions propícies perquè esclati una crisi, i una altra ben diferent és endevinar què i quan actuarà com a detonant. I, fins i tot si es produeix un detonant, una crisi pot agreujar-se o no en funció de les decisions que prenguin els diferents actors implicats. Altres fenòmens són imprevisibles per la seva pròpia naturalesa: una pandèmia, un atemptat terrorista o una catàstrofe natural. Com a resultat d'intenses discussions entre els investigadors de CIDOB, s'han identificat

1. La recuperació econòmica a Europa serà fràgil i la crisi europea serà cada vegada més política
2. La seguretat escales posicions en l'agenda europea
3. Terrorisme i xenofòbia amenacen la cohesió social a Europa
4. Les negociacions del TTIP seguiran avançant, però també es reforçarà l'oposició a aquest tractat
5. Una Rússia desafiant s'esforçarà en trencar la unitat europea
6. Conflicte, frustració i successions dominaran al Nord d'Àfrica i Orient Mitjà
7. Les societats llatinoamericanes seguiran mobilitzades al voltant de la inseguretat quotidiana, la percepció de desigualtat i les llibertats polítiques
8. El pragmatisme i la flexibilitat caracteritzaran la cooperació regional i el joc d'aliances a les Amèriques
9. Les potències asiàtiques s'enfronten a una etapa de reajustament
10. L'arrencada d'Àfrica té la seva cara i la seva creu
11. Els emergents seran víctimes de les seves pròpies contradiccions
12. Els que intentin boicotejar un acord nuclear amb l'Iran ho faran per càlculs polítics i geopolítics que no tenen res a veure amb l'agenda negociadora
13. Els preus del petroli no recuperaran els nivells de principis de 2014, amb clars perdedors i guanyadors menys evidents
14. Si s'aconsegueix un acord climàtic a París servirà per salvar les aparences però no per salvar el planeta
15. Seguirem sent incapaços d'anticipar molts dels temes que centraran l'atenció a la fi de 2015 quan es realitzi el repàs de l'any

quinze tendències que es van començar a gestar mesos o anys enrere, però que es manifestaran amb especial intensitat l'any 2015. La primera utilitat d'un exercici d'aquestes característiques és identificar aquells espais de vulnerabilitat que necessiten una especial atenció i, fins i tot, reaccions ràpides; la segona, no menys important, és identificar tendències difícilment reversibles, a partir de les quals es poden articular escenaris i polítiques a mitjà o llarg termini.

1. La recuperació econòmica a Europa serà fràgil i la crisi europea serà cada vegada més política

Encara que els líders europeus voldrien poder arribar a finals del 2015 pregonant que la crisi econòmica està enterrada i ben enterrada, aquesta no serà la percepció de la ciutadania europea, especialment al sud d'Europa,

fins i tot si es dóna un creixement més ràpid que en altres països de l'eurozona. Sobretot, perquè es dirà als ciutadans que nous sacrificis, en matèria fiscal o de protecció social, són necessaris per apuntalar la recuperació. El dilema entre deutors i creditors seguirà ben present però, com a resultat d'anys de crisi i de processos de socialització de pèrdues, el conflicte d'interessos s'haurà traslladat de l'àmbit privat al públic.

L'any 2015, la crisi a Europa arribarà a una dimensió política cada vegada més accentuada. La primera fase de la gran crisi europea va tenir un marcat caràcter econòmic amb repercussions polítiques: la immensa majoria de líders europeus (a excepció d'Angela Merkel) van ser substituïts pels seus electors i, en casos com Itàlia, fins i tot reemplaçats per un govern tecnòcrata. Les eleccions del 2014 al Parlament Europeu, malgrat l'ascens de postures euroescèptiques i d'extrema dreta, no han alterat substancialment el domini de les forces tradicionals (socialistes, democristians, conservadors i liberals) en les grans institucions europees. En canvi, les eleccions del 2015 a Grècia i a Espanya poden provocar sobresalts. Tot i que aquest tipus d'escenari és menys probable, també convé parar atenció a les eleccions portugueses d'octubre. A l'Europa del Sud veurem que l'erosió de les forces polítiques tradicionals no respon només a la crisi econòmica, sinó també a una crisi política i institucional. En la mateixa línia, haurem d'estar atents a la capacitat de mobilització del moviment independentista a Catalunya, que té una cita amb les urnes el 27 de setembre.

L'any 2015 no veurà ni el Grexit ni el Brexit, però sí persones interessades en especular sobre aquesta possibilitat per treure'n profit als mercats o a l'arena política.

El 2015 serà un any on s'especularà sobre el futur de la construcció europea, especialment amb Grècia en el punt de mira. Per més que el Govern de Syriza es plantegi com a principal prioritat reestructurar el deute i es disposi a una dura negociació amb els seus creditors, això no es traduirà en una sortida de Grècia de la zona euro. Sortir-ne sense abandonar la UE obligaria a revisar els tractats, i els costos per a totes les parts serien més alts que intentar arribar a un acord raonable. Hi sortiria perdent la ciutadania grega però també els seus creditors que difícilment recuperarien el que han invertit al país. Ara bé, encara que el *Grexit* sigui altament improbable, hi haurà qui torni a especular amb aquesta possibilitat. També al Regne Unit es pot produir una dinàmica semblant. S'espera que els euroescèptics de l'UKIP aconseguixin un bon resultat a les eleccions generals i això reforçarà el debat sobre el *Brexit* abans i després de les eleccions. En altres paraules, l'any 2015 no veurà ni el *Grexit* ni el *Brexit*, però sí persones interessades a especular sobre aquesta possibilitat per treure'n profit als mercats o a l'arena política.

2. Seguretat, seguretat, seguretat

El gran debat a Europa durant els últims cinc anys ha girat al voltant del binomi austeritat i creixement. Després dels atemptats de gener a París s'hi afegeix un altre bino-

mi clàssic: seguretat vs. llibertat. Quanta intrmissió en la seva intimitat i quantes situacions d'excepcionalitat estan disposats a assumir els ciutadans europeus per mantenir o augmentar la seva seguretat o la seva percepció respecte a aquest tema? I quants diners voldran invertir en pressupostos de seguretat? La lògica de la lluita contra el terrorisme no només donarà arguments a lobbies de la indústria de seguretat i defensa o a aquells sectors que defensen la necessitat d'introduir nous mecanismes de control sobre els fluxos d'informació. També serà l'excusa per ressuscitar picabaralles institucionals entre la Comissió i el Parlament Europeu sobre el registre de passatgers i per legitimar legislacions discutides o aprovades amb anterioritat als atemptats de París, com és el cas de la Llei orgànica de seguretat ciutadana a Espanya (a la qual els seus crítics es refereixen com a *lleï mordassa*).

Un dels punts polèmics d'aquesta llei és que, segons l'oposició, dóna cobertura legal al que es coneix com a *devolucions en calent* d'immigrants irregulars a les fronteres de Ceuta i Melilla. En el decurs del 2015, la voluntat de segellar la frontera sud de la UE serà un tema recurrent en el debat europeu i encara més, si al degoteig constant se li suma l'arribada de centenars o fins i tot milers de persones alhora i per la mateixa porta d'entrada (marítima o terrestre). A més, se seguirà confonent l'immigrant irregular i el refugiat, i irromprà el debat sobre la necessitat de segellar aquestes fronteres com una manera de prevenir l'entrada (o el retorn) a Europa de potencials terroristes. Aquest tipus d'actituds es podrien suavitzar, sobretot en temes com les condicions de detenció o els programes de salvament, si es produeixen canvis polítics al Sud d'Europa o si, malauradament,

la Mediterrània torna a ser escenari d'una tragèdia de gran magnitud com la de Lampedusa l'octubre del 2013, que llavors va empènyer Itàlia a posar en marxa el programa Mare Nostrum. En paral·lel al debat sobre les fronteres exteriors de la UE, el 2015 serà un any en què es discuteixi de manera més intensa sobre les relacions de la UE amb els seus veïns. La multiplicació de conflictes i amenaces entre els veïns meridionals i orientals de la UE marcarà la discussió prevista per al 2015 sobre la necessària reforma de la Política Europea de Veïnatge. Una percepció més aguda dels riscos d'inseguretat a nivell interior i exterior també condicionarà qualsevol exercici de revisió de l'Estratègia Europea de Seguretat.

Finalment, Schengen també estarà en el punt de mira. És a dir, la idea d'augmentar el control a les fronteres europees no es limitarà a les exteriors sinó que es proposarà també d'aplicar-se a les interiors. Potser algun govern ho plantegi, però és difícil que es produeixi una revisió de l'acord. En canvi, és molt probable que hi hagi un desenvolupament normatiu que posi èmfasi en l'aplicació o l'accés als drets socials així com en el temps d'estada dels intracomunitaris en altres estats membres. I, amb tota seguretat, el recurs a situacions d'excepcionalitat per establir controls de manera temporal en les fronteres interiors de la Unió anirà en augment.

3. Terrorisme i xenofòbia com a amenaça a la cohesió social a Europa

«Units en la diversitat». Aquest és el lema sobre el qual s'as-senta el projecte de construcció europea: diversitat entre els estats que la componen, però diversitat també dins de cada un d'ells. Els brutals atemptats de París al gener del 2015 no només representen una amenaça a la seguretat del continent, també són un torpede en la línia de flotació de la cohesió social a Europa. Ho són tant pels objectius de l'atac (la redacció d'una revista, la policia i un supermercat *kosher*) com pel perfil dels terroristes: tres joves que es reclamaven integrants d'Al-Qaeda al Iemen i d'Estat Islàmic però que van néixer a França i tenen la nacionalitat francesa. El 2015 s'intensificarà a Europa el debat sobre el paper de l'islam en el vell continent, sobre l'antisemitisme i sobre com lluitar contra fenòmens d'(auto)radicalització.

No és cap novetat que els partits d'extrema dreta utilitzin la por a una invasió migratòria i que anunciïn escenaris apocalíptics sobre el futur d'una Europa dominada per l'islam. En el decurs del 2015, a més d'exigir que es posi fre a la immigració, intentaran estigmatitzar una part de la societat europea com a «enemic interior». Es pot produir una deriva perillosa si el discurs de recel cap a l'islam i els musulmans deixa de ser patrimoni de l'extrema dreta, i polítics i creadors d'opinió d'altres sensibilitats s'abonen de manera més o menys explícita, amb més o menys matisos, al discurs que el presenta com un problema de seguretat i també com una religió incompatible amb el model de vida dels europeus. Però, tan important com aquest tipus de discurs és la reacció que això provoqui en la resta de la societat. D'una banda, els musulmans europeus continuaran distanciant-se del terrorisme i reivindicant-se com a ciutadans europeus i, de l'altra, veurem aquests mateixos ciutadans, però també altres sectors de la societat, aixecar la seva veu contra actituds xenòfobes i discriminatòries, sobretot si augmenten els atacs contra persones, llocs de culte i símbols de l'islam i del judaisme a Europa. Encara que no és un fenomen nou, la discussió sobre l'abast de l'antisemitisme a Europa i com fer-li front seguirà viu en el debat europeu i s'intensificarà si es produeixen més accions terroristes contra membres de la comunitat jueva.

Un altre debat serà com fer front al fenomen de la radicalització d'una part, molt minoritària però no per això menys perillosa, de ciutadans europeus. El 2015 es posarà de manifest que el repte és compartit i requereix polítiques a escala local, però també respostes europees. Si, com molts temen, els de París no esdevenen l'últim atemptat del 2015, aquest tema es pot convertir en la gran prioritat d'enguany. La presència de milers de combatents europeus a Síria i a l'Iraq és un problema de seguretat amb repercussions legals. Es pot i s'ha de desposseir de la seva ciutadania algú que s'ha integrat en un grup terrorista i suposa una amenaça per a la seguretat europea? Quina estratègia s'ha de seguir cap a aquells que estan lluitant a Síria i l'Iraq, evitar que retornin o aconseguir que es reintegrin en la societat? I com prevenir

que més europeus entrin en una espiral de radicalització? La resposta dependrà de com evolucioni la situació sobre el terreny a l'Orient Mitjà, però també de les estratègies de contraradicalització o desradicalització que els països europeus puguin posar en marxa i que, necessàriament, hauran de combinar respostes socials i mesures de seguretat.

4. Les negociacions del TTIP seguiran avançant, però també es reforçarà l'oposició a aquest Tractat

Encara que es va començar a negociar l'any 2013, no va ser fins al 2014 quan molts europeus van descobrir el significat d'aquesta sigla. El TTIP (el Transatlàntic Trade and Investment Partnership o Associació Transatlàntica per al Comerç i la Inversió) és un tractat de lliure comerç que té per objectiu no només eliminar barreres aranzelàries sinó també regulatòries entre els Estats Units d'Amèrica i la Unió Europea. Si s'aproves, tindria conseqüències d'abast global ja que, de facto, establiria els estàndards en matèria comercial després d'anys de bloqueig a l'Organització Mundial del Comerç (OMC). Els partidaris del TTIP argumenten que es traduiria en creixement econòmic, i defensen que la seva aprovació és millor que l'alternativa: que no s'aprovi i que siguin altres blocs i acords com el Transpacífic, també en curs de negociació, els que acabin fixant les normes del comerç a escala global. Els detractors de l'acord qüestionen les estimacions de creixement i centren les seves crítiques en qüestions relatives al procés (denunciant secretisme en el mandat i el curs

A més d'exigir que es posi fre a la immigració, algunes veus intentaran estigmatitzar una part de la societat europea com a "enemic interior".

de les negociacions) i al contingut (sobretot en relació amb les garanties cap als inversors i en matèria regulatòria).

L'any 2015, els moviments contraris al TTIP, cada vegada més organitzats i amb bases socials més àmplies, seguiran incidint en el debat europeu. A més, el TTIP serà un dels pocs temes d'agenda que penetrarà de manera paneuropea en els debats polítics i socials nacionals en molts, si no en tots, els estats membres de la UE. Tot això obligarà les institucions europees a redoblar esforços per corregir la manca de transparència inicial, però no modificarà ni l'abast ni el ritme de les negociacions a escala tècnica.

De tota manera, una cosa és que la negociació avanci, però una altra ben diferent és que assistim a l'aprovació i la ratificació del tractat per ambdues parts. Aquest partit, però, no es juga l'any 2015, sinó més tard. Així mateix, l'abast de l'acord influirà en els calendaris. I aquest depèn de si, per part europea, l'aprovació queda circumscrita només a l'àmbit comunitari o si haurà de passar per tots i cadascun dels parlaments nacionals, com ja han sol·licitat diversos estats membres. Si fos així, el procés seria llarg i ple d'obstacles. Als EUA també hi haurà qui treballi per visualitzar fracassos en l'agenda exterior d'Obama abans de les presidencials de novembre del 2016. En aquest panorama d'inèrcia negociadora, mobilització social i incertesa política, podria desenterrar-se l'opció de

revitalitzar l'OMC com a sortida a un eventual bloqueig; una opció en la qual no només la UE i els EUA podrien estar interessats, sinó també algunes economies emergents.

5. Una Rússia desafiant que s'esforça a trencar la unitat europea

El 2015 se celebra el quaranta aniversari dels acords d'Hèlsinki. A la capital finlandesa, trenta-cinc països, incloent-hi els del bloc soviètic, van signar un document que establia que les fronteres europees no podien ser alterades per la força i posava en marxa mecanismes de supervisió dels drets humans i les llibertats civils al continent. Els principis d'Hèlsinki han estat la base de l'ordre europeu des de llavors i fins al 2014, quan es van veure dinamitats amb l'annexió de Crimea per part de Rússia. De la mateixa manera, la intervenció militar encoberta, però documentada, de Moscou a Ucraïna qüestiona la vigència d'aquests principis sense que s'entrevegi amb claredat un nou marc de referència. La càrrega simbòlica d'aquest aniversari propiciarà nous intents de reactualitzar i fixar els principis que han de regir l'ordre europeu. Previsiblement, veurem esforços d'aquest tipus

Rússia quedarà debilitada però no per això serà més conciliadora.

així com intents de dissociar aquest conflicte d'altres temes de l'agenda d'interès comú com ara les negociacions sobre el programa nuclear iranià o el terrorisme gihadista. No obstant això, en les àrees que Moscou considera part de la seva esfera d'influència «natural i exclusiva», es mantindrà la rivalitat amb la UE. Les incerteses que envolten la Unió Euroasiàtica persistiran, agreujades pel conflicte amb Ucraïna. El projecte seguirà provocant tensions internes, tant entre els membres actuals i previstos (Bielorússia, el Kazakhstan, Armènia i el Kirguizistan) com entre aquells països sobre els quals repercuteix directament l'evolució del projecte (Geòrgia, Moldàvia, el Tadjikistan i l'Uzbekistan).

Tot i que les sancions i la baixada del preu del petroli situen Rússia en una posició de més debilitat que abans de l'inici de la crisi, no cal esperar que això es tradueixi en una posició més conciliadora per part del Kremlin. L'augment dels subministraments d'armament a la insurgència prorussa augura una probable escalada d'un conflicte cada vegada més enquistat. És més, respecte a Ucraïna, Rússia buscarà l'acord no per la via de revisar les seves posicions sinó apostant per les divisions internes de la UE, treballant perquè emergeixin veus que qüestionin des de dins la política europea i occidental cap a Ucraïna. Per tant, tot i que amb pressupostos més minvats, el Kremlin prosseguirà la seva campanya per captar aliats a Europa, tant entre governs de països perjudicats per les sancions com entre forces polítiques dels dos extrems de l'arc parlamentari.

El nivell de suport al voltant del president Putin serà una altra de les grans qüestions a seguir el 2015. La popularitat del mandatari rus es manté alta i molt per sobre de la d'altres dirigents europeus, però la seva estructura de poder, amb el

partit Rússia Unida al capdavant, no és tan sòlida. La prosperitat econòmica, juntament amb l'estabilitat política, i l'orgull nacional, són els grans pilars del consens social i polític al voltant de Putin. Si es compleixen les pitjors prediccions per a l'economia russa, veurem un augment exponencial de les veus crítiques dins i fora del règim.

6. Conflicte, frustració i successions al nord d'Àfrica i l'Orient Mitjà

Tres països de l'Orient Mitjà (Síria, l'Iraq i el Iemen) i un del nord d'Àfrica (Líbia) seran escenari de violència i de manobres per part de diferents actors regionals per donar suport a alguna de les parts en conflicte. I a finals del 2015, el nombre de refugiats i desplaçats interns serà encara més alt que l'any anterior i, els recursos per fer front a aquesta emergència, insuficients. Aquests escenaris de conflicte comparteixen com a trets comuns la debilitat o el col·lapse de l'estat, el poder de les milícies, l'intervencionisme exterior, les fronteres poroses, el risc de contagi a països veïns i el desplaçament forçat de la població. L'any 2015 hi haurà temptatives diplomàtiques per intentar reconduir una situació que, en alguns casos, s'ha

deteriorat molt més que en d'altres. Però, en termes generals, el nivell de conflicte haurà assolit tal intensitat i els actors en lluita seran tan diversos que, fins i tot si al-

gun d'aquests intents diplomàtics té èxit, sempre apareixerà un grup o un altre disposat a seguir la lluita armada. Això ens porta a parlar de l'actor que va irrompre amb més força el 2014: l'organització Estat Islàmic, també coneguda com Daesh o ISIS. L'any 2015, però, aquest grup veurà reduïda la seva capacitat econòmica per diversos factors: baixada dels preus del petroli, deteriorament de la producció agrícola en el seu territori, inutilitat de repetir el saqueig de poblacions que ja no donen més de si, i vigilància cada cop més intensa de les vies de finançament per part dels països del Golf i dels països occidentals. L'asfíxia econòmica, tant o més que els bombardejos de la coalició, posarà en dificultats aquesta organització, però això no vol dir que la faci menys perillosa.

Pel que fa al conflicte araboisraelià, l'atenció estarà posada en el resultat de les eleccions israelianes del 17 de març, en la possibilitat que esclati una tercera intifada i en les gestions de les autoritats palestines per internacionalitzar el conflicte. La dreta israeliana (laica o religiosa, lligada als interessos dels colons o de comunitats ultraortodoxes) seguirà condicionant la governabilitat d'Israel i, per tant, les eleccions no modificaran de manera radical la dinàmica de la situació. Com a molt, poden accelerar o mitigar tendències. Pel que fa a l'àmbit palestí, l'esclat d'una intifada és imprevisible per la seva pròpia naturalesa, com a aixecament espontani d'una població frustrada. Les condicions perquè es produeixi hi són, com també hi eren l'any 2014. Amb o sense intifada, les autoritats palestines faran tot el possible per internacionalitzar les seves reivindicacions, molt singularment en el marc de la Cort Penal Internacional. La reacció del nou Govern israelià a tots aquests moviments podria continuar ampliant el nombre de països que aposten per un reconeixement unilateral de Palestina com a estat.

Entre la població de la resta de països de la regió s'accentuaran dues tendències que entren en col·lisió. La primera d'elles és la frustració dels que tenien esperances de canvi l'any 2011: aquest bloc inclou no només els activistes de les capitals, sinó també la població de regions perifèriques i barris desfavorits. La segona és una reacció conservadora que tem que un moviment de canvi pugui fer precipitar el seu país en l'abisme en què avui estan atrapats libis i sirians, reclama estabilitat i només està disposada a abraçar reformes parcials i dirigides des de dalt, com les introduïdes al Marroc. Egipte celebra eleccions legislatives al març i té per davant quatre grans reptes: proporcionar expectatives de desenvolupament econòmic, gestionar una previsible disminució de l'ajuda procedent del Golf, garantir la seguretat i començar a fer cicatritzar les ferides després de tres anys de duríssima confrontació política i social. I, en el cas que esclatés una nova onada de protestes, aquestes seran reprimides amb el beneplàcit dels que busquen la seguretat a qualsevol preu. Tunísia podria seguir presentant-se com un contraexemple, però només en la mesura que es mantingui el caràcter inclusiu de la transició i el suport internacional apuntali l'economia. En altres països, la successió dels seus líders marcarà l'agenda política. La mort del rei d'Aràbia Saudita al gener no ha generat disputes successòries ja que no només tenia un successor designat (Salman, de salut delicada) sinó que, fins i tot, es coneixia qui seria el següent príncep hereu (Muqrin, l'últim dels fills d'Abdulaziz). Els escenaris estan molt més oberts a Algèria, ja que el president, Abdelaziz Bouteflika, està malalt i no ha designat un hereu polític. En països amb estructures de poder opaques i difuses (característica que comparteixen Aràbia Saudita i Algèria), el moment successori pot ser aprofitat per grups molt diferents, de dins o fora del règim, per obtenir majors espais de poder, creant situacions de tensió, o si més no, d'incertesa.

7. Les societats llatinoamericanes seguiran mobilitzades al voltant de la inseguretat quotidiana, la percepció de desigualtat i les llibertats polítiques

En comparació amb altres regions del món, Amèrica Llatina ha experimentat una trajectòria esperançadora durant l'última dècada en matèria de reducció de nivells de pobresa i consolidació democràtica. L'any 2015 no serà un punt d'inflexió però pot ser un any en què ressurgeixin tensions socials i en el qual els ciutadans llatinoamericans facin sentir la seva veu. L'any 2014 ja va ser un any d'intensíssima activitat electoral i també es van produir importants onades de protesta com ara les manifestacions al Brasil abans del Mundial de Futbol, la mobilització a Mèxic després del crim d'Iguala, o les protestes de l'oposició a Veneçuela, per citar només tres exemples diferents.

La inseguretat ciutadana seguirà sent una de les principals causes de descontentament, en especial en grans ciutats de la regió i de manera particularment aguda a l'Amèrica Central, on la taxa d'homicidis se situa molt per damunt d'altres regi-

ons del món. Armes, narcotràfic, *maras* i delinqüència quotidiana són un còctel explosiu, al qual convé sumar el malestar per la ineficiència de les estructures policials, quan no la seva connivència amb xarxes del crim organitzat. Mèxic continua mobilitzat i, encara que l'atenció està posada en l'estat de Guerrero, el problema és d'abast nacional. Aquesta mobilització no aturarà les reformes que està emprenent Peña Nieto sinó que, al contrari, l'obligarà a anar encara més lluny. La societat colombiana també porta dècades patint la violència, no només del narcotràfic, sinó també del conflicte entre l'Estat i les FARC. El 2015, any d'eleccions regionals i locals, pot ser clau perquè aquest conflicte entri en una fase definitiva i irreversible de solució ja que tots els actors amb capacitat per arribar a un acord estan interessats que així sigui.

La desigualtat, o millor dit, la percepció de desigualtat també propulsa la mobilització popular. Especialment, si es consolida un canvi de cicle i algunes economies (com la brasilera o, el cas més extrem, la veneçolana) tenen un creixement feble o negatiu, això pot donar ales a nous moviments de malestar popular. La desigualtat i, sobretot, la pobresa extrema han disminuït a Amèrica Llatina, però la percepció que se'n té pot anar en augment tenint en compte que la desigualtat se

Síria, l'Iraq, el Iemen i Líbia seran escenari de violència i de maniobres per part de diferents actors regionals per donar suport a alguna de les parts en conflicte.

suporta millor amb una perspectiva en la qual tot el món millora, encara que els rics ho facin més ràpidament.

D'altra banda, quan el deteriorament de les perspectives econòmiques coincideix amb fractures polítiques i calendaris electorals, la situació és especialment sensible. El desembre del 2014 es van revisar a la baixa les perspectives de creixement de l'Argentina, un país que celebrarà eleccions el 25 d'octubre. Però el cas més extrem és Veneçuela, el país llatinoamericà més negativament afectat per la baixada dels preus del petroli. A mesura que s'acostin les eleccions parlamentàries previstes per al setembre, les protestes que hauran tingut un rerefons social durant la primera meitat del 2015 esdevindran més polítiques i amb el conseqüent risc de desencadenar una nova reacció policial desproporcionada que augmenti la fractura social.

8. El pragmatisme i la flexibilitat caracteritzaran la cooperació regional i el joc d'aliances a les Amèriques

El 2015 no s'esperen grans salts en la integració regional a les Amèriques, però es redefiniran aliances a tres nivells: llatinoamericà, hemisfèric i biregional. Es preveuen diverses cites importants com ara la cimera de la Comunitat d'Estats Llatinoamericans i Caribenys (CELAC), a Costa Rica, el 28 i el 29 de gener; la de les Amèriques, a Panamà, el 10 i l'11 d'abril, i la cimera CELAC-UE, el 10 i l'11 de juny. A partir del 2015, se suavitzarà la competència entre blocs de cooperació o integració regional rivals. La CELAC en sortirà reforçada, ja que es pot constituir en el principal referent en les relacions

entre Amèrica Llatina i la resta del món, sense perjudici que assistim, també, a un «moment hemisfèric» en la cimera de Panamà com a conseqüència del desglaç de les relacions entre Cuba i els Estats Units d'Amèrica.

Flexibilitat i pragmatisme seran els dos principis que regerin les dinàmiques de cooperació regional l'any 2015. Els canvis en el Ministeri de Relacions Exteriors del Brasil i el retorn de Michelle Bachelet a la presidència xilena, la voluntat de Colòmbia i Mèxic d'exercir un paper més actiu, el canvi polític després de les eleccions del 25 d'octubre a l'Argentina i, sobretot, les conseqüències de la fi de l'aïllament de Cuba, són alguns dels factors que afavoreixen l'articulació de la cooperació regional a través d'aliances flexibles, en què la ideologia anirà perdent pes i es buscarà la complementarietat entre diferents organitzacions. En aquest sentit, es perfila un acostament Est-Oest entre l'Aliança del Pacífic i el Mercosur, i un altre, Nord-Sud, en el marc de la CELAC.

El 2015 veurem uns Estats Units d'Amèrica més pendents d'Amèrica Llatina, sobretot aprofitant la cimera de Panamà, i també augmentarà la presència llatinoamericana en la política nord-americana. Encara que les eleccions presidencials

A Veneçuela el deteriorament de les perspectives econòmiques coincideix amb fractures polítiques i una cita amb les urnes.

estiguin molt lluny (novembre del 2016), l'intent d'atracció i mobilització del vot llatí és una realitat palpable i ho serà encara més a mesura que avanci l'any 2015.

9. El reajustament de les potències asiàtiques

En el decurs del 2015, la Xina s'ha d'ajustar a unes perspectives de creixement més moderat (si bé elevat per a qualsevol estàndard global) que vindrà acompanyat de reformes econòmiques per aconseguir que sigui sostenible i més depenent del consum intern. La sostenibilitat o la desacceleració de l'economia xinesa no és només una preocupació domèstica, sinó que altera l'evolució econòmica a escala global i incideix de manera especialment intensa en economies sinodependents com ara Tailàndia. Xi Jinping intentarà consolidar el seu lideratge defensant el seu «somni xinès» i la lluita contra la corrupció que, probablement el 2015, apunti de nou a alts càrrecs del partit. Aquest mateix 2015 comprovarem que l'economia serà la principal però no l'única preocupació dels dirigents xinesos. Xinjiang continuarà sent un focus de tensió, i el Govern xinès persistirà en el que presenta com un triple combat contra l'extremisme, el terrorisme i el separatisme. Les disputes marítimes entre la Xina i els seus veïns no s'acabaran, però es pot rebaixar la tensió gràcies a l'establiment de codis de conducta i la baixada dels preus del petroli. En canvi, Taiwan escalarà posicions en l'agenda asiàtica. Després del daltabaix electoral del Kuomintang en les eleccions locals taiwaneses del 2014, i amb vista a les eleccions presidencials del 2016, és probable que els nacionalistes del Partit Progressista Democràtic (DPP, segons la seva sigla en anglès) augmentin el to, en referència a les protestes de Hong Kong i a la frustració del moviment democràtic.

Al Japó, la reforma econòmica coneguda com *Abenomics*, a la qual el primer ministre ha lligat el seu nom, es va veure compromesa quan el país va entrar en recessió. Però el suport electoral del 2014 ha proporcionat a Abe una mica més de temps per demostrar que el seu és el camí adequat. Si a finals del 2015 no obté resultats, el malestar del volàtil elector nipó es posarà de manifest. Abe també persistirà en el seu afany per «reinterpretar» la Constitució sense reformar-la i per dotar les forces d'autodefensa de majors capacitats operatives, potser amb un ull posat a Beijing però amb el focus a Pyongyang, l'actor més imprevisible de tot el continent.

Per la seva banda, l'Índia mantindrà una ferma aposta per augmentar la seva influència a la zona i ser reconeguda com un actor global. Les bones perspectives econòmiques, però també el lideratge de Modi faran que el 2015 l'arrencada de l'Índia sigui un tema recurrent en el debat sobre el futur d'Àsia i el de les economies emergents. Des d'aquesta posició, l'Índia reforçarà les seves relacions amb els Estats Units però es deixarà seduir per altres actors com la mateixa Xina i Rússia. La possibilitat que l'Índia (juntament amb el Pakistan) s'incorpori a l'Organització de Cooperació de Xangai (OCS) durant la cimera que se celebrarà al juliol a Ufa (Rússia), està entrant

amb força en l'agenda índia. Si s'acaba produint, tindrà una transcendència geopolítica profunda tant per a Delhi com per a Moscou i, sobretot, per a Beijing, que confirmarà el seu paper de lideratge en

l'espai continental asiàtic. Les aspiracions internacionals de Delhi seguiran, però, molt condicionades per l'evolució de la relació amb un Pakistan que afronta un panorama intern cada vegada més complicat, marcat per la difícil situació econòmica, l'auge del terrorisme i la violència sectària. El Pakistan mantindrà un lloc destacat en l'agenda de seguretat internacional. L'impacte local i regional de la retirada definitiva de la missió de l'OTAN i del gruix de les tropes nord-americanes de l'Afganistan serà un altre dels temes clau del 2015. Aquest país es convertirà en l'escenari destacat de la rivalitat indopakistanesa, a més del Caixmir on són probables nous episodis de violència que posaran a prova les capacitats diplomàtiques del Govern Modi. Finalment, un altre dels veïns de l'Índia, Myanmar, celebrarà unes eleccions a l'octubre que permetran veure el grau d'obertura política en aquest país.

10. Cara i creu de l'arrencada d'Àfrica

Àfrica ja no és el continent oblidat. El creixement sostingut que han experimentat moltes economies africanes, el desembarcament de les economies emergents (especialment la Xina) i la irrupció d'una nova classe mitjana constitueixen tres dels pilars sobre els quals s'ha construït el discurs del miracle africà. L'Àfrica té una demografia poderosa que no es basa només en altes taxes de natalitat sinó també en una reducció important de les taxes de mortalitat, incloent-hi la infantil. El creixement demogràfic és una oportunitat però també un factor d'inestabilitat si no es creen suficients llocs de treball. Malgrat que segueixen descansant en la producció de matèries primeres, les economies africanes estan diversificant cada vegada més la seva estructura econòmica, tant en

matèria de béns manufacturats com de serveis. Però, en contrast amb aquest relat de la «nova Àfrica», l'altra realitat és que segueixen sent països africans els que se situen a la cua de l'Índex de Desenvolupament Humà, que és a l'Àfrica on hi ha un major nombre d'estats febles o, fins i tot, fallits, i que és un continent que expulsa, però que també rep un nombre altíssim de refugiats i desplaçats interns.

El 2014, una pandèmia com l'ebola però també un grup terrorista, Boko Haram, van encarnar, a ulls de l'opinió pública internacional, la vulnerabilitat africana, i van venir a recordar que aquest tipus d'amenaques no es limita a un sol estat sinó que té una naturalesa transfronterera. Aquests dos temes seguiran sent motiu d'inquietud l'any 2015, i la pressió sobre els governs africans i les institucions de cooperació regional augmentarà perquè continguin i redueixin aquestes i altres amenaces. Altres escenaris de crisi com ara el Sudan del Sud o la República Centreafricana queden en un angle mort i es podrien deteriorar el 2015. Una altra tendència que es podria accentuar aquest any és la interconnexió en termes d'(in)seguretat del Sahel amb el Magrib. També pot ser un any en què la tradicional polèmica sobre les aigües del Nil marqui les relacions entre el Caire i Addis Abeba.

El fet que el president egipci al-Sisi programés una visita de cinc dies a Etiòpia a principis de gener és una clara mostra que Egipte també mira cap al Sud.

L'any 2015 és també un any d'activitat electoral intensíssima. Les eleccions nigerianes portaran el major nombre de ciutadans africans a les urnes. Però hi ha dues altres eleccions que també revestiran una gran transcendència: tot el cicle electoral que s'ha de celebrar a Burkina Faso, un procés crucial per encarrilar la transició després de la caiguda del president Compaoré, i també les primeres eleccions generals del Sudan del Sud després de la independència.

11. Els emergents seran víctimes de les seves pròpies contradiccions

S'ha especulat molt sobre l'emergència del grup BRICS no només com a economies emergents sinó com a factor que altera la distribució del poder a escala global. L'any 2015 seguirem veient com aquests cinc països, el Brasil, Rússia, l'Índia, la Xina i Sud-àfrica, continuen estant d'acord en allò que no els agrada (el pes excessiu que conserven els països occidentals en la governança global i la seva interferència en qüestions internes d'estats tercers). No obstant això, es mostren incapaces de presentar un model alternatiu, bé sigui en matèria econòmica o en temes tan enrevessats com la sempre posposada reforma del Consell de Seguretat de Nacions Unides. A més, la situació econòmica en què es troben resulta cada vegada més dispar. D'un grup de cinc economies emergents (és a dir, amb ràpids creixements sostinguts), les previsions per al 2015 auguren creixements molt baixos i, en algun cas, fins i tot negatius, per a tres d'elles: el Brasil, Sud-àfrica i Rússia. A més, el 2015 és probable que cada un dels BRICS hagi de prestar més atenció al seu entorn més proper o, fins i tot, a tensions dins dels seus propis països.

A tot això cal sumar una nova fornada de potències emergents que també demanen ser reconegudes com a tals. L'any 2013, es va crear una nova plataforma anomenada MIKTA (Mèxic, Indonèsia, Corea, Turquia i Austràlia). Aquest marc de concertació agrupa potències mitjanes que, un cop més, estan d'acord en el que no volen (és a dir, que totes les decisions es prenguin entre el G-8 i el BRICS sense comptar amb elles), però no s'articulen a l'entorn d'un programa d'actuació alternatiu. El G-20 és el marc natural en què es mesuren aquests equilibris de força i la coherència de cada un d'aquests blocs. No obstant això, més que un fòrum on dissenyar solucions a llarg termini, s'ha convertit en un espai on es discuteixen els remeis (quan no els pedaços) per fer front a crisis urgents.

El 2015, Turquia ha assumit la presidència del G-20 i, per tant, té l'encàrrec d'organitzar la pròxima cimera a Antalya el mes de novembre. En aquell moment el més probable és que Erdogan hagi acumulat encara més poder. Les eleccions legislatives del maig del 2015 tanquen un intensíssim cicle electoral que va arrencar amb les municipals del març del 2014 i les presidencials d'agost, que van encastellar Erdogan en la presidència de la República. El cas turc és un

L'enlairament de l'Índia serà un tema recurrent en el debat sobre el futur d'Àsia i el de les economies emergents.

bon exemple de les contradiccions i les tensions a què s'enfronten les potències emergents. Són actors amb voluntat de multiplicar la seva incidència en temes globals, però sovint es veuen atrapats per tensions i desequilibris interns que consumeixen totes les seves energies. En el cas turc, el 2015 seguiran vius els debats sobre la solidesa del creixement econòmic, sobre com resoldre la qüestió kurda, sobre la implicació turca en conflictes regionals o sobre l'estat de les llibertats fonamentals. A tot això hem de sumar la intensitat que, cent anys després del 1915, podria tenir el tema armeni. L'any 2015 veurem com es reforça l'hiperlideratge d'Erdogan, però també com Turquia es desgasta en polèmiques de tot tipus.

12. Els que intentin boicotejar un acord nuclear amb l'Iran ho faran per càlculs polítics i geopolítics que no tenen res a veure amb l'agenda negociadora

El 30 juny de 2015 és la nova data que s'han marcat els negociadors iranians i del grup 5 + 1 (els membres permanents del Consell de Seguretat i Alemanya) per arribar a un acord definitiu que permeti que l'Iran desenvolupi la seva tecnologia nuclear però donant garanties a la resta d'actors que no persegueix finalitats militars. Com a resultat d'un acord final, s'haurien d'aixecar les sancions que l'Iran ha patit des de fa anys i que, en el procés de negociació, s'han anat suavitzant. En un tema d'aquestes característiques, allò que es negocia té una eminent dimensió tècnica. No obstant això, els que treballen, i continuaran treballant perquè les negociacions fracassin, no actuen moguts per qüestions tècniques sinó, sobretot, per càlculs polítics de diferent naturalesa.

Aràbia Saudita i Israel recelen de l'alteració de l'ordre existent —que podria implicar un reconeixement de l'Iran com a gran potència regional— així com d'una suposada erosió del compromís nord-americà amb els seus aliats tradicionals. Als Estats Units, l'ala dura del Partit Republicà es fregaria les mans si no hi hagués acord i ho presentarien com un fracàs de la política exterior d'Obama. Curiosament, els sectors més conservadors del règim iranià actuaran moguts per càlculs semblants, ja que si descarrilen les negociacions, ho presentaran com un fracàs de la política d'obertura duta a terme pel president Rouhani. El que comparteixen aquests quatre actors és que no esperaran passivament que el procés negociador segueixi el seu curs sinó que, en els seus respectius espais de poder, actuaran de manera activa per boicotejar-lo.

Que hi ha en joc molt més que el futur del programa nuclear iranià és un fet que també saben els qui s'asseuen a la taula de negociació. L'Iran és un actor clau a l'Orient Mitjà, que pot modificar el curs del conflicte a Síria. La seva incidència en la política iraquiana i libanesa a través dels seus aliats locals és també una basa. A més, l'aixecament de sancions pot obrir oportunitats en el terreny econòmic, sobretot en el

Els emergents hauran de prestar més atenció al seu entorn més proper o fins i tot a tensions dins dels seus propis països.

sector energètic, però no exclusivament, ja que l'Iran és un atractiu mercat de quasi vuitanta milions de persones.

13. Els preus del petroli no recuperaran els nivells de principis del 2014, amb clars perdedors i guanyadors menys evidents

La combinació de factors com ara les noves fonts d'energia, la desacceleració dels emergents, les xifres rècord en la producció iraquiana i els càlculs geopolítics d'Aràbia Saudita, s'està traduint en un excés d'oferta en els mercats i una tendència a la baixa dels preus del petroli. Aquests elements no desapareixeran el 2015 i, per tant, el més probable és que els preus segueixin baixos. Han tocat fons? Pujaran tan ràpidament com han baixat? Quan ho faran? La majoria d'experts preveuen un lleuger repunt de preus durant la segona meitat del 2015 encara que sense que es recuperin els valors anteriors. També adverteixen que aquesta fase de preus baixos és temporal i que d'aquí uns anys el mercat tornarà a operar amb preus del petroli que s'aniran acostant als 100 \$ el barril. El que veurem en el decurs del 2015 és que la baixada de preus suposa una amenaça existencial per a alguns productors (no tots), mentre que, per als grans compradors, suposarà un lleu respir per a les seves economies però no un revulsiu de creixement.

Ja hem apuntat cap a les dificultats internes a les quals es poden enfrontar Rússia, Veneçuela i l'Iran. Tot i que se li ha prestat menys atenció, Nigèria —un país on s'acumulen les tensions— també es veu obligada a revisar els seus pressupostos en un any, el 2015, en què estan programades eleccions

legislatives i presidencials. Altres grans productors com l'Aràbia Saudita o els Emirats Àrabs Units semblen en millor disposició de resistir un parèntesi de preus baixos, calculant que, tot i que els perjudica, encara perjudica més els seus adversaris. A més, confien que aquesta situació augmenti l'addició al petroli de les altres economies i resti atractiu a fonts alternatives d'energia. Veuen aquestes pèrdues com una inversió de futur. En un punt intermedi es troba Algèria. D'una banda, el país ha acumulat unes reserves per valor de 200.000 milions de dòlars que poden esmoreir el cop i, més que dels preus del petroli, depèn dels del gas natural (que trigaran més a baixar però que també ho faran). De l'altra, no ha fet en els últims anys les inversions necessàries per augmentar la producció, i encara pesa el record de com la baixada dels preus del petroli a finals dels vuitanta va provocar una important onada de disturbis.

Els que surten guanyant són les principals economies importadores d'energia com la UE, la Xina, l'Índia o el Japó, aquelles com Turquia en què l'energia és un element clau en la balança per compte corrent o, fins i tot, països àrabs com el Marroc i Jordània que no només importen massivament energia sinó que l'han de subvencionar. Però, per a la immensa majoria d'aquests països, la baixada de preus tindrà un efecte relatiu. Els alts preus del cru no són la principal raó de la crisi econòmica a Europa o al Japó i, per tant, el seu descens no els traurà de la crisi. Però sí que podria afavorir la posada en marxa de polítiques expansives ja que la baixada dels preus del petroli augmenta el risc de deflació. El Marroc i Jordània guanyen temps, però poc més, per reformar la seva política de subsidis.

14. Si s'aconsegueix un acord climàtic a París servirà per salvar les aparences però no per salvar el planeta

El 2015, els temes mediambientals seran centrals en l'agenda internacional. I ho seran especialment en matèria de canvi climàtic, a mesura que s'acosti la Conferència de les Parts (COP) de París, però també en matèria de desenvolupament sostenible, amb l'aprovació dels nous objectius del Mil·lenni per al període 2016-2030. A aquestes cites, ja fixades a l'agenda, s'hi pot sumar una major atenció a qüestions mediambientals si es produeix alguna catàstrofe natural de gran envergadura o si persisteixen els greus problemes de contaminació, especialment en alguns països emergents. Tot això es tradueix en una creixent pressió sobre els decisors polítics perquè arribin a acords, però no necessàriament perquè aquests acords representin la solució als problemes del planeta. Alhora, un context de baixos preus del petroli incentiva que els acords finals facin prevaldre la flexibilitat perquè, amb vista a la propera dècada, els països puguin adaptar les seves polítiques a la fluctuació dels mercats de l'energia.

La COP de París hauria de decidir la governança global en matèria de canvi climàtic post-2020 amb l'objectiu, a priori,

de limitar l'escalfament global a dos graus centígrads. Tres grans actors dominen el joc: la Xina, els Estats Units i la Unió Europea. La Xina voldria un acord que no comprometi el seu model econòmic. Els Estats Units, per la seva banda, han canviat radicalment d'orientació: han passat de no voler acord a apostar per un que sigui tou i coherent amb els seus compromisos domèstics de reducció d'emissions. I la Unió Europea segueix aspirant a un acord global vinculant semblant al de Kyoto però és conscient que està en minoria.

El precedent de l'anterior COP a Lima ens diu que la Xina i els EUA comparteixen cert interès que s'arribi a un acord i que aquest sigui flexible. En el cas de la Xina s'explica per tensions domèstiques, ja que la contaminació s'ha convertit en una de les principals preocupacions dels seus ciutadans. En el cas dels Estats Units respon, sobretot, a la iniciativa personal d'un Obama que està pensant en quin serà el seu llegat quan deixi la presidència. El president nord-americà s'està implicant més que qualsevol dels seus predecessors en l'agenda mediambiental i el 2015 no en serà una excepció. El fet que Beijing i Washington vulguin un acord no vol dir que estiguin disposats a arribar tan lluny com els europeus. I el més probable és que totes les parts prefereixin un mal acord a no aconseguir-ne cap.

La baixada de preus del petroli és una amenaça existencial per a alguns productors però, per als grans compradors només suposa un lleu respir.

15. Seguirem sent incapaços d'anticipar molts dels temes que centraran l'atenció a la fi del 2015 quan es realitzi el repàs de l'any

L'última tendència és el factor sorpresa. I, de fet, més que una tendència, és una constant. Ningú hauria pogut preveure, a finals del 2013, l'annexió de Crimea, o l'ocupació de Mossul per part de l'Estat Islàmic, o l'anunci d'Obama sobre la fi del bloqueig a Cuba. Per tant, no hi ha dubte que moltes de les notícies que centraran l'atenció internacional aquest 2015 no quedaran reflectides en el document que ens ocupa. El futur no està escrit, ningú pot afirmar amb rotunditat qui guanyarà les moltes eleccions previstes per al 2015 o com les accions d'un ampli ventall d'actors, des de líders mundials fins a moviments socials, aniran alimentant el balanç que es podrà fer quan acabi l'any sobre els elements de canvi i continuïtat en l'agenda global. Però assumir que la incertesa i el factor sorpresa constitueixen una tendència de la realitat internacional obliga a dissenyar polítiques que prevegin tota mena d'escenaris, que permetin adaptar prioritats a un context canviant i que comptin amb mecanismes de reacció ràpida tant per aprofitar oportunitats com per mitigar i contenir els riscos.